

kapcsolatba lépők megtapasztalják: érdeklődése, nyitottsága igazi, valóban kíváncsi a másokra.

És kíváncsi a magyar kultúra minden vonatkozására, mert hisz megtartó erejében. De tudja, hogy a megmaradáshoz erő is kell, ezért közművelődési munkájának lényegi mozzanata, hogy felmutatja anyanyelvünk, kultúránk, földünk, hazánk tápláló erejét. Berzsényi Dániellel együtt vallja: „*Mi az hát, ami a magyart emelheti? / Valóban nem más, mint az ész s erkölcs. / Csak úgy állhat meg a mi kis testünk, / Ha az lélekkel s erővel teljes.*”

Jó szívvel ajánlom Fehér József írásait, megtisztelő, hogy A Magyar Nyelv Múzeumáért Alapítvány és a Kazinczy Ferenc Társaság adhatja ezt a kötetet az olvasók kezébe. Fogadják szeretettel!

(Fehér József. *Mezők üde lelke. Szerkesztette: Kováts Dániel. Kazinczy Ferenc Társaság – A Magyar Nyelv Múzeumáért Alapítvány, Sátoraljaújhely, 2022. 440 o. ISBN 978-615-5784-23-1. A kötetet a fellelős kiadó ajánlásának közlésével ajánljuk olvasóink figyelmébe.*)

LOVAS Anett
Egy zempléni
mesemondó:
Koleszár Ferenc

Hiánypótló kötettel gazdagodott a Balassi Kiadó *Magyar Népköltészet Tára* címet viselő sorozata: egy zempléni mesemondó, Koleszár Ferenc repertoárját ismerhetjük meg 2021-ben publikált kötetükben. Balassa M. Iván, a Sárospatakhoz több szálon kötődő néprajzkutató gyűjtését Bálint Zsuzsa népmesekutató dolgozta fel és adta közre. A gyűjtemény nemcsak gazdagítja a magyar nyelvterület északkeleti régiójából származó mesekötetek sorát, hanem nagyban hozzájárul a zempléni vidék folklórkincsének jobb megismeréséhez is.

Az egyéniségkutatás a folklorisztika egyik nemzetközi hírű kutatási irányzata: „a nép körében élő alkotó személyiségek tudatos tevékenységét kutatja, és azt alkotáslélektanilag, esztétikailag, ritkábban társadalomtörténetileg is vizsgálja.” (*Magyar Néprajzi Lexikon, I. kötet*) Bálint Zsuzsa kísérőtanulmánya ehhez az irányzathoz csatlakozik, amikor Koleszár Ferenc életét, családi és szociális hátterét, meséinek forrásait, a bennük megjelenő társadalomképet górcső alá veszi. A sokrétű, minden részletre kiterjedő tanulmányból kiderül, hogy a gyűjtés idején Széphalomban élő Koleszár Ferenc meséinek közreadását megelőzték más, a Zemplén-

hez vagy a Bodroghöz közeli kapcsolódó kötetek: elsőként 1945-ben Dégh Linda nevéhez fűződik a *Bodroghközi mesék* című könyv, amelyet további, például Karcsán vagy más környékbeli településeken gyűjtött anyagok követtek. E kiadványok között szoros összefüggések fedezhetőek fel, például a tájegységben széles körben elterjedt garabonciás diák alakja több helyen felbukkan (Koleszárnál *A karboncás fiúk*ént), illetve az elbeszélők nagy része pásztoreMBER volt, miként Koleszár Ferenc is. Balassa M. Iván tizenhét éves gimnazistaként találkozott először Koleszárral; a gyűjtésre, ahogy azt a Széphalom mesekincséhez írt bevezetésben írta, apja, Balassa Iván és magyartanára, Gombos Imre biztatta. Bálint Zsuzsa kiemeli, hogy a fiatal Balassa igen jó folklorisztikai érzéssel rendelkezett, pontosan tudta, hogy mi csoda lehetőség rejlik adatközlőként Koleszár Ferencben. Első, 1961-es találkozásuk után Balassa 1964-ben látogatott el ismét Széphalomba, a meglévő anyagot több tucat elbeszéléssel bővítette. Az egyetemi tanulmányok, majd a múzeumi munkával járó teendőik miatt a gyűjtés hosszú ideig kéziratban lapangott, míg Bálint Zsuzsa hozzáértő kezei közé került.

Koleszár Ferenc 1896-ban született a Karcsa és Karos közötti Fábian-tanyán, és (a ma már a határ szlovák oldalán lévő) Bodrogszerdahelyen anyakönyvezték. Hányattatott gyerekkoráról (hirtelen haragú apja előli szökéséről, bujkálásáról, az őt segítő rokonokról, ismerősökről) részletesen beszámolt Balassának, elbeszélését bátran sorolhatjuk a ma igen népszerű autofikciós szövegek körébe (a műfaj ismertebb külföldi és magyar szerzői közé tartozik például Karl Ove Knausgård, Lucia Berlin, Kun Árpád, Bereményi Géza vagy Bartók Imre). Az autofikcióról mint hibrid műfajról számtalan elemzés született, itt Radnóti Sándor Kun Árpád *Megint hazavárunk* című regényéről írott kritikáját emelném ki: „fiktivitása tulajdonképpen abban merül ki, hogy megszünteti az emlékezéshez tartozó távolságot, s a saját élet bármily távoli múltja minden pillanatban jelenidejüként tűnik fel. Ennek megfelelően érzések, cselekedetek és párbeszédok olyan állandóan és egyenletesen pontos felidézésére kerül sor, amiről tudjuk, hogy az életrajzi emlékezet értelmében lehetetlen, pontosabban az élet fordulópontjaihoz tartozó módon kivételes, és folyamatosan csak írói kitalálásként lehetséges.” (*Radnóti Sándor: A boldogság ígérete = Élet és Irodalom, 2016. 50. szám*) Ilyesmi történik Koleszár énelbeszélésében is: az 1961-ben 65 esztendő mesemondó olyan élénkséggel meséli el hat-hét éves korának meghatározó eseményeit, mintha *hic et nunc* érezné a gyomrában mardosó éhséget, a lábában a fájdalmat, a menekülés fáradtságát. Az elbeszélés szerkezetében és cselekményében is a fiktív szövegek megalkotottságát

idézi, erre Balassa M. Iván is rávilágít: „Az elmondottakban lehetetlen fel nem ismerni a mesék hatását, nem csak a stílusban, hanem a fordulatokban és itt-ott a tartalomban is, annak ellenére, hogy az egyes részleteket a lehető legreálisabban ábrázolja.” (68. o.) Egy világlátásban a Zemplénben és a Bodrogszerdahelyen élő pásztoember nyilvánvalóan nem ismerhette a posztmodern irodalomtudományosság fogalmait, narratívája mégis összefüggésbe hozható ezzel a, mondhatnánk, „trendi” műfajjal – úgy vélem, a szövegben további értelmezési lehetőségek is rejlenek.

Koleszár Ferenc meséit három csoportra osztotta a gyűjtő. Az első szakaszban tündérmeséket olvashatunk, a második és harmadik szakasz azonban heterogénebb, széttartóbb anyag. Az állatmesék, novellamesék, tréfás mesék, legendamesék, hiedelemmondák és kísértettörténetek kategorizálhatóak a különféle mesetipológiák nyomán, a kötet utolsó egységének pontos eredete azonban kinyomozhatatlan, így besorolásuk sem lehetséges: ezek ponyvatörédek, igaz történetek, népi elbeszélések. Némelyik mesébe Balassa kérdései is beágyazódnak – ez azért lényeges momentum, mert némiképp láthatóvá teszi a gyűjtés körülményeit. Nemcsak a kérdések akasztják meg az olvasást, hanem az „aszondja”, „azt mondja” típusú közbeékelések is, illetve a [...] jelek számossága, amelyek arra utalnak, hogy a hangfelvételen nem kivehetőek a mesélő szavai vagy szótörédek. A közreadó a bevezetésben kiemeli, hogy „a szóbeli elbeszélés sajátosságainak teljes megőrzése mellett döntöttünk” (24. o.). A népmeséket szokványos módon

kompakt, egységes narratívumokként olvassuk: a párbeszédok és az elbeszélő részek jól elkülöníthetőek egymástól, a cselekmény követhető. Ez a letisztultság azonban éppen a hagyományos mesemondás legfontosabb mozzanatát fedi el: az élőszóbeliséget, a mesélő és hallgatóság közvetlen és kölcsönös kapcsolatát, ma divatos szóval interaktivitását. Bár írott szövegről lévén szó, ez a fajta interaktivitás itt nem jöhet létre, ezek a közbeszúrások talán minket, olvasókat is kiközösítenek olykor a passzív befogadói attitűdből.

A gyűjteményből az utolsó „mesét”, a *József és testvérei* címűt emelném ki, amely a jól ismert bibliai történet újramondása. Balassa „egészen pontos, szépen előadott változat”-ként jellemzi a szöveget, amely „[m]esei elemeket nem tartalmaz”. (484. o.) Kimondottan izgalmas, tájszavakban bővelkedő parafrazist olvashatunk, amelyben a „tarka ruhából” „cifra köntös”, az „üres kútból” „száraz verem”, a „főstömesterből” „hajsütömester” lesz. Az elbeszélés olykor szinte szatirikussá válik: Potifárra itt név nélkül, „a király”-ként hivatkozik a mesélő, aki ilyenformán veti Józsefet a börtönbe:

„– No – aszongya – megájj – aszongya –, mer amivel hogy nem akartad megtenni, most én – aszongya – teveled kibábuzok.

– Hát hogy tetszik velem kibábuzni?

– Majd tudom én – azt mongya. Betette Józsefet a börtönbe.” (459. o.)

Az Ószövetségben „haragra gerjedt” Potifárról olvasunk, itt azonban a *kibábuzok* kifejezés komikus színezetet ad a történeteknek (legalábbis a mai fül

számára; érdemes volna tudni, hogy ez a szó az elbeszélés idején milyen jelentést tartalmazott). Mindenféle változtatás, átfogalmazás ellenére a történet (amelyet egyfajta ősnovellaként is szokás olvasni) teológiai magva változatlan marad. József apjuk halála után így biztatja még mindig szégyenkező testvéreit: „Ti gonoszt gondoltatok én ellenem, de Isten azt jóra gondolta fordítani, hogy cselekedjék úgy a mint ma, hogy sok nép életét megtartsa.” (*1Móz 50, 20* – Károli) Istennek az ember „gonoszságát” jóra fordító munkája Koleszárnál így fogalmazódik meg: „Ne báncsátok egymást, nem szabad, Isten így rendelte, hogy én a verembe jussak, meg idejussak – azt mongya –, uralkodjak a földkerekségen.” (468. o.) A mesélő Isten rendeléseként értelmezi az eseményeket: a jót is, a rosszat is. József bölcsen elfogadja mindkettőt Isten kezéből, és erre bátorítja testvéreit is. A József-novellát Isten minden körülmények között átívelő gondviselésének, az ember iránti figyelmének, „féltőn szeretetének” (Thomas Mannál egyenesen „féltékenységének”) történeteként is értelmezhetjük, és pontosan így meséli tovább Koleszár Ferenc is. Bizonyára különleges élmény lehetett élőben meghallgatni.

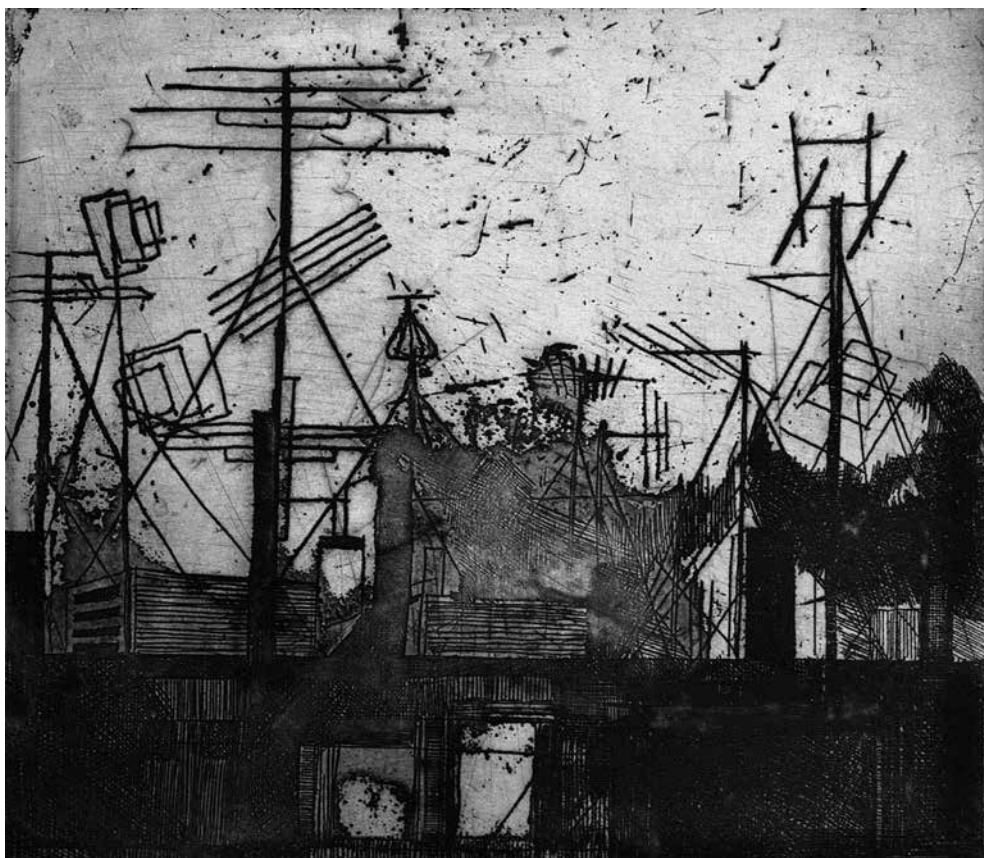
A kötet 52+1 szövege (az utolsó egy népdal) arról tanúskodik, hogy Koleszár Ferenc kivételes fantáziával és elbeszélői képességekkel bírt: repertoárjának nagy részét gyermekként hallotta Reku István marhapásztoztól, s ezeket színesítette, gombolyította tovább felnőttkorában. A gyűjtés idején felnőtteknek már nem, csak gyerekeknek mesélt időnként, de még így is rendkívüli

emlékezőtehetségről tett tanúbizonyságot. Ez a kötet megidézi az emléket, és újabb adalékokkal szolgál az északkeleti régió mesekincsének kutatásához.

(Koleszár Ferenc mesél. Egy zempléni pásztoreMBER meséi. Gyűjtötte: Balassa M. Iván. Feldolgozta: Bálint Zsuzsa. Balassi Kiadó, Budapest, 2021. 492 o. ISBN 978-963-456-092-0)

Antennák

BODNÁR Krisztián

Nézetek és vélemények Kossuth Lajos 1867 utáni tevékenységéről

Közhelyesnek tűnhet az a megállapítás, hogy Kossuth Lajos a magyar történelem egyik legismertebb személyisége, mégis, ha áttekintjük e jeles férfiú pályafutását, akkor ráébredhetünk arra, hogy bizonyos életszakaszaival még a történettudomány is viszonylag keveset foglalkozott. Jó példát szolgáltatnak erre Kossuth utolsó évtizedei, hiszen erre az időszakra gondolva leginkább a „turini remete”, „Kossuth apánk” képe ötlik fel bennünk, aki Magyarországon fokozatosan kultusz tárgya lett, s aki csupán az iratai rendezgetésével, illetve publikálásával foglalkozott. E kötet azonban megcáfolja a „visszahúzódó” politikusról kialakult elképzeléseket, s rávilágít arra, hogy Kossuth Lajos – bár fizikailag kiszakadt a nemzet testéből – a száműzetésben is eleven kapcsolatot tartott fenn hazájával, személye és tevékenysége pedig még a kiegyezést követően is gyakran vált politikai viták tárgyává.

Ahogy azt a kiadvány bevezetőjében Hermann Róbert is megfogalmazza, Kossuth Lajos kiemelkedő egyéniség volt, a modern Magyarország egyik megteremtője, mégsem született róla részletes kritikai életrajz, s a műveinek kiadása is elakadt az utóbbi évtizedekben. Részben e hiányosságok pótlására,

részben Kossuth 1867 utáni tevékenységének jobb megismerésére 2019. október 8-án a Magyar Nemzeti Múzeumban rendeztek konferenciát, amelyen egyúttal az egykori politikus halálának 125. évfordulójáról is megemlékeztek. Jelen kötetben zömmel az ott elhangzott kilenc előadás szerkesztett változatát olvashatják az érdeklődők.

Kovács Emőke ambivalens viszonyt, Kossuth Lajos és Irányi Dániel 1867 utáni kapcsolatát elemezve mutat rá a magyar nemzet érdekében folytatott munka két lehetséges – és egymással gyakran ellentétben álló – módjára. Nagy Noémi Kossuthnak a nemzetiségi kérdésben elfoglalt időskori álláspontját elemzi. Ligeti Dávid tanulmánya azt tárgyalja, hogyan próbálta felhasználni Kossuth az 1870-es évek végének balkáni háborús eseményeit a magyarországi politikába történő beavatkozásra, s hogyan hatotta át gondolkodását még akkor is a pánszlávizmustól való félelem. Hermann Róbert egy kiadatlan Kossuth-kéziratot mutat be, amelyet az egykori kormányzó a nagy vetélytárs, Görgei Artúr ellen készített, válaszul a tábornok 1852-es emlékiratára. A szerző hangsúlyozza, hogy a vita a szabadságharc tragikus végkimenetelének okairól, illetve előidézőiről